

آسیب شناسی فرآیند تدوین خط مشی های محیط زیست

(مورد مطالعه سنجش محیط زیست طبیعی - دریاچه ارومیه)

شهرام شیران زایی^۱

دردانه آقاجانی^{۲*}

dor_aghajani@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۲/۳۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱/۲۸

چکیده

زمینه و هدف: در شرایط کنونی برنامه ریزی و سیاستگذاری لازم برای جلوگیری از گسترش فجایع محیط زیست بسیار حایز اهمیت است و یکی از مهمترین مسائل حاضر کشور مساله دریاچه ارومیه می باشد که در سالهای گذشته خط مشی های زیادی درباره آن تصویب شده که اثربخشی کافی را نداشته است. هدف پژوهش فعلی آسیب شناسی خط مشی های وضع شده برای معضلات دریاچه ارومیه براساس رویکرد تحلیل تدوین خط مشی آن می باشد.

روش بررسی: استراتژی پژوهش، از لحاظ هدف کاربردی بوده و با توجه به ماهیت مساله مورد هدف، رویکرد پژوهش کیفی انتخاب گردید. روش پژوهش مطالعه موردی با هدف توصیف و گردآوری داده ها مصاحبه نیمه ساختاریافته و روش تحلیل داده ها، تحلیل محتوای کمی می باشد. مشارکت کنندگان عبارتند از خبرگان محیط زیستی که دارای دانش و تجربه مرتبط در موضوع می باشند. مدل مبنایی براساس نمودار فرایندی تحلیل خط مشی عمومی شامل تعیین مشکل، تعیین اهداف، تصمیم گیری در مورد معیارها، انتخاب گزینه ها، تحلیل گزینه ها و مقایسه گزینه ها می باشد.

یافته ها: یافته های پژوهش و بررسی های انجام شده مورد مطالعه سنجش دریاچه ارومیه که بر گرفته از نظرات جامعه آماری خط مشی گذاران و خبرگان در سال ۱۴۰۰ بوده، اذعان داشتند اگر چه روند تخریب در حوضه دریاچه ارومیه کند شده، اما تخریب محیط زیست در کشور، ۲۰ درصد ناشی از تصویب قوانین و مقررات ضعیف، ۶۰ درصد بر گرفته از عدم پایبندی به اجرای کامل قوانین و عدم ارزشگذاری اقتصادی محیط زیست و ۲۰ درصد باقی مانده ناشی از نحوه ارزیابی خط مشی ها می باشد.

بحث و نتیجه گیری: همانطور که ۱۰۰ درصد جامعه آماری این پژوهش مشتمل بر خط مشی گذاران و خبرگان اذعان داشتند روند تخریب در حوضه دریاچه ارومیه کند شده است اما از دلایل اصلی روندرو به گسترش تخریب محیط زیست در کشور عدم پایبندی به اجرای قوانین و عدم ارزشگذاری اقتصادی محیط زیست طی سالهای گذشته بوده است. این پژوهش به منظور تعیین مشکل و اهداف خط مشی

۱- کارشناس ارشد مدیریت دولتی گرایش خط مشی گذاری عمومی دانشگاه تهران

۲- دکتری مهندسی محیط زیست، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران. * (مسوول مکاتبات)

های موجود در سازمان حفاظت محیط زیست انجام پذیرفته در همین راستا پیشنهاد می گردد آن را در محدوده بزرگتر سایر دستگاه های موثر در حوزه آبریز دریاچه ارومیه به جهت احیاء و حفاظت تالاب و تامین حبابه، مشتمل بر وزارت نیرو، وزارت جهاد کشاورزی و سازمان برنامه و بودجه و واحدهای استانی آنها به وقوع بپیوندد.

واژه های کلیدی: خط مشی گذاری محیط زیستی، آسیب شناسی تدوین خط مشی، تحلیل خط مشی، دریاچه ارومیه.

Pathology of Environmental Policy Compiling Process (Case Study - Lake Urmia)

Shahram Shiranzaei¹

Dordaneh Aghajani^{2*}

dor_aghajani@yahoo.com

Admission Date: May 21, 2022

Date Received: April 17, 2022

Abstract

Background and Objective: In the current situation, planning and policy making is necessary to prevent the spread of environmental disasters and one of the most important issues in the country is the issue of Lake Urmia which in recent years, many policies have been approved that have not been sufficiently effective. The purpose of the current study is based on the approach of policy analysis.

Material and Methodology: The research strategy was applied in terms of purpose is practical and according to the nature of the problem, a qualitative research approach was chosen. The research method is a case study with the aim of describing and collecting data from semi-structured interviews and the data analysis method is quantitative content analysis. Participants are environmental experts who have relevant knowledge and experience in the subject. The baseline model based on the public policy analysis process diagram includes problem determination, goal setting, criteria decision making, option selection, option analysis, and option comparison.

Findings: Findings and studies of Lake Urmia, which are based on the views of the statistical community of policy makers and experts acknowledged that the process of destruction in the Lake Urmia basin has slowed down but the destruction of the environment in the country, 20% is due to the compiling of weak laws and regulations, 60% is due to non-compliance with full implementation of laws and economic valuation of the environment and the remaining 20% is due to how policies are evaluated.

Discussion and Conclusion: As 100% of the statistical community of this research, including policy makers and experts, admitted that the process of destruction in the Urmia lake basin has slowed down, but the main reasons for the spread of environmental destruction in the country are the lack of adherence to the implementation of laws and the lack of economic valuation of the environment in the past years. This research was carried out in order to determine the problems and objectives of the existing policies in the Department of Environment. In this regard, it is suggested that this research should occur in the larger scope of other effective governmental organization in the area of Lake Urmia in order to restore and protect the wetland and provide water resources, including the Ministry of Energy, the Ministry of Agricultural, the Program and Budget Organization and their provincial units.

Key words: Environmental policy-making, pathology of policy Compilation, policy analysis, Lake Urmia.

1- Msc of Public Administration, Public Policy Making, University of Tehran.

2- PhD in Environmental Engineering, Islamic Azad University, Science and Research Unit, Tehran, Iran

*(Correspondence Author)

مقدمه

امروزه حفظ و نگهداری محیط زیست یکی از مهم ترین چالش‌هایی است که بشر در آستانه قرن بیست و یکم با آن مواجه است و این در حالی است که لزوم بهبود سطح استانداردهای زندگی در کشورهای در حال توسعه اهمیت خود را از دست نداده است. از بارزترین مصادیق "منفعت عمومی" توجه به ملاحظات محیط زیستی در خدمات عمومی است (۱). مسایل محیط زیست یکی از ورودی‌های نظام خط مشی گذاری در کشورهای مختلف است (۲). در حال حاضر جریان‌هایی در سراسر جهان وجود دارند که خطری جدی برای محیط زیست به شمار می‌آیند که برخی از آنها عبارتند از: روند فزاینده رشد جمعیت، بی‌ثباتی و آلودگی شدید کره زمین، خطرهای ناشی از گازهای گلخانه‌ای، روند کاهش ذخیره آب‌های زیرزمینی و ذخایر غذایی اقیانوس‌ها. برای کاهش این نگرانی‌ها که بسیار بجا است، ضرورت خط مشی گذاری زیربنایی دولتمردان کشورها برای بهبود مسائل محیط زیست در راستای تحقق توسعه پایدار احساس می‌شود (۳). تخریب محیط زیست از طریق افزایش مصرف انرژی در جهان، انقراض گونه‌ها گیاهی و جانوری و نابودی جنگل‌ها در حالی صورت می‌پذیرد که بحث کنونی بسیاری از کنوانسیون‌ها، مجامع بین‌المللی و ملی در سراسر دنیا در زمینه محیط زیست است و بسیاری از موافقت‌نامه‌های جهانی و تعهدات دولتی به ارائه راهکارهایی در حل مسائل می‌باشند. به دلیل وجود چنین مسائلی از پنجاه سال پیش تا کنون بیش از ۱۸۰ اجلاس توسط مجامع بین‌المللی برگزار شده است و می‌توان گفت که کمتر جلسه‌ای حتی جلسات سیاسی بین سران یا وزرای خارجی کشورهای جهان برگزار شده که مسئله محیط زیست جزء دستور کار نباشد (۴). بررسی اسناد سازمان حفاظت محیط زیست نشان می‌دهد که طی سالیان اخیر، ساماندهی و اجرای قوانین محیط زیست بسیار ضعیف صورت گرفته و متناسب با شدت مسائل و مشکلات بی‌شمار محیط زیست که برخی از آنها به مرحله حاد رسیده و به عنوان بحران، تهدیدی جدی برای سلامت جامعه محسوب می‌شوند، توسعه و تقویت نیافته است (۵). بنابراین کانون تمرکز این پژوهش از میان مراحل خط مشی گذاری محیط زیست، به مرحله «تدوین

خط مشی» و عملاً آسیب شناسی فرآیند آن است. البته این به هیچ وجه به معنی نادیده انگاشتن ملاحظات اجرایی خط مشی‌های محیط زیستی نیست. چنانچه «تدوین خط مشی محیط زیست» را به عنوان یک سیستم در نظر بگیریم، مسائل محیط زیست و به طور خاص ناشی از محیط زیست طبیعی ورودی‌های این سیستم خواهند بود چرا که مطابق با نظر هاوالت، خط مشی گذاری یک فرآیند «هدف-محور» است و هدف غایی در آن «حل مسئله عمومی» است (۶). دامنه رسوخ تدوین و اجرای خط مشی‌ها بسیار گسترده است و تقریباً تمام امور دولت‌ها به تدوین در گام اول و اجرای خط مشی‌ها در گام دوم وابسته اند امروزه برخی خط مشی‌ها بیشتر از سایر سیاست‌ها توسط دولت‌ها و مردم دنبال می‌شود. برای مثال خط مشی‌های محیط زیست و منابع طبیعی سهم بالایی از سیاست گذاری عمومی دولت‌ها را به خود اختصاص داده اند. در ایران خط مشی‌های کلی در ارتباط با محیط زیست تدوین شده که از جمله آنها اصل ۵۰ قانون اساسی، برنامه‌های توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی کشور و مهم ترین آن سیاست کلی محیط زیست می‌باشد که توسط مقام معظم رهبری (۷) در اجرای بند ۱ اصل ۱۱۰ قانون اساسی در سال ۱۳۹۴، در نامه‌ای به روسای قوا در راستای ایجاد نظام یکپارچه ملی محیط، مدیریت هماهنگ و نظام مند منابع حیاتی، جرم انگاری تخریب محیط زیست، تهیه اطلس زیست بوم کشور، تقویت دیپلماسی محیط زیست، گسترش اقتصاد سبز و نهادینه سازی فرهنگ و اخلاق محیط زیستی به سران سه قوه ابلاغ شده و بر همین اساس خط مشی‌های محیط زیستی دولت عنوان گردید. تاکنون برخی از خط مشی‌ها پس از تصویب در مرحله اجرا با ناکامی مواجه شده و مجریان، بسیاری از آن‌ها را به طور ناقص و ناکارآمد اجرا کرده و یا بخش از آن عملیاتی نگردیده. عموماً اجرای خط مشی‌ها همیشه دارای مسئله است و بسیاری از کشورها به دلیل هزینه بر بودن اجرا، اهتمام کمتری در اجرای آن دارند. در ایران تلاش‌های زیادی برای اجرای خط مشی‌های محیط زیستی ابلاغی انجام شده که در برخی موارد نقض این خط مشی‌ها توسط منافع طلبان گزارش می‌شود. اقداماتی

۲۰۱۶ از لحاظ عملکرد محیط زیست با نمره ۶۶,۳۲ در رتبه ۱۰۵ از مجموع ۱۸۰ کشور قرار گرفته است و در رده کشورهای با عملکرد ضعیف قرار دارد. اعلام شاخص جهانی عملکرد محیط زیستی سال ۲۰۲۰ که این دانشگاه منتشر کرد مبین آن بود که ایران بین ۱۸۰ کشور جهان با کسب نمره ۴۸ در مقام ۶۷ قرار دارد. بررسی شاخص عملکرد محیط زیست بیانگر نوسانات متعدد ایران در این زمینه است که این خود نیاز به تامل و بررسی دارد (۱۱).

خط مشی گذاران معمولاً این برداشت را دارند که اگر قانونی اجرا نمی شود، تقصیر بر عهده مجریان می باشد و خط مشی گذاران از هر خطا و سرزنشی در امانند اما در واقع چنین نیست بلکه بسیاری از مسائل مربوط به ساماندهی و اجرای خط مشی در زمان تدوین شکل می گیرد و شروع می شود، بنابراین خط مشی گذار باید بداند که هنگام وضع خط مشی تمهیدات اجرای آن را نیز در نظر بگیرد (۵). خط مشی های محیط زیستی معمولاً میان بخشی هستند، بدین معنی که سازمان های دولتی گوناگونی هر کدام مسئولیت بخشی از مسائل زیست محیطی را بر عهده دارند. بنابراین طراحی و اجرای خط مشی های زیست محیطی نیازمند توجه به ابعاد بخشی و اقتصادی نیز می باشد. این یکپارچگی می بایست هم به لحاظ عمودی (بین المللی، ملی و محلی) و هم به صورت افقی (میان بخش های هم راستا) وجود داشته باشد. به عبارت دیگر اهداف زیست محیطی باید خود را در اهداف سایر بخش ها یعنی اهداف سیاسی، اجتماعی و اقتصادی منعکس سازند. ماهیت غیر خطی مسائل زیست محیطی نظیر غیر قابل جبران بودن و یا بروز فجایع زیست محیطی و نیز ناطمینی های برقراری ارتباط میان سیستم طبیعی و ارزش های اقتصادی، هرگونه تلاش نظام مند جهت تجزیه و تحلیل هزینه-منفعت را پیچیده می کند (۱۲). اما حتی با وجود این پیچیدگی ها خط مشی های محیط زیستی از مهم ترین ابزار حفاظت و مدیریت از منابع طبیعی بشمار می آید. بعضی از قوانین محیط زیستی به علت داشتن ابهامات، عملکرد مطلوبی را در عرصه اجرا و پیامدهای محیط زیستی به دنبال نداشته اند. از طرفی تالاب ها و دریاچه هایی نظیر دریاچه ارومیه که دارای

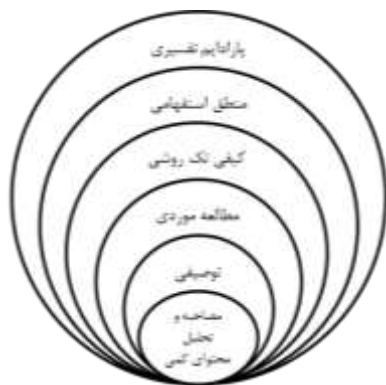
مانند ساخت و ساز بی رویه در مناطق حفاظت شده و شکار گونه های در خط انقراض در کشور از این دسته اند. در رویکرد سنتی تحلیل خط مشی تفاوت و تمایز مشخصی بین تدوین و اجرای خط مشی وجود دارد. بررسی های بعمل آمده نشان می دهد که تنها ۴۷ درصد اهداف سیاست های کلی ابلاغی مقام معظم رهبری توسط دستگاه های اجرایی در بخش محیط زیست تحقق یافته و ۵۳ درصد فاقد عملکرد یا تحقق نیافته است (۸). علیرغم این که تدوین خط مشی عبارت از: فرآیند انجام این تصمیم ها تعریف می شود. اجرای خط مشی را مجموعه ای یکپارچه از فرآیند تعامل بین هدف گذاری و اقدام رسیدن به هدف می دانند و معتقدند که اجرا نباید از تدوین جدا باشد و مشکل اجرای خط مشی را بی توجهی به تمهیدات در مرحله تدوین می دانند (۹).

فارغ از وضعیت بحرانی محیط زیست در عرصه جهانی، وضعیت کنونی محیط زیست ایران نیز مطابق با شاخص های جهانی غیرمطلوب و بعضاً خطر آفرین گزارش شده است. علاوه بر نگرانی های بین المللی، شواهد موید وجود مخاطرات ملی محیط زیستی نیز رو به افزایش است. در این زمینه توجه به برخی پژوهش های بانک جهانی و دانشگاه ییل (۱۰) در خور توجه است. یکی از شاخص های مهم توسعه کشورها در قرن ۲۱، عملکرد محیط زیستی یا توسعه محیط زیستی آنها می باشد. این شاخص در حال حاضر معیار مقایسه توسعه کشورها در زمینه محیط زیست است و هر دو سال یکبار در اجلاس جهانی اقتصاد در داووس با همکاری دانشگاه ییل و کلمبیا منتشر می شود. EPI در حوزه موضوع های کلیدی است که سیاستگذاران در اغلب کشورها به آنها توجه ویژه ای دارند و برنامه ریزی در این راستا می تواند کشورها را به سیاست های مناسب هدایت کند. در واقع، EPI به دنبال تامین نیازهای دولت ها برای بررسی و ارزیابی دستاوردهای زیست محیطی انجام شده است (۱۰). بر اساس گزارش های منتشر شده ایران در سال ۲۰۰۶، رتبه ۵۳ شاخص عملکردی محیط زیست را در جهان داشته، در سال ۲۰۰۸ رتبه ۶۷، در سال ۲۰۱۰ رتبه ۶۰ در سال ۲۰۱۲ به رتبه ۱۱۴ سقوط کرده است. در گزارش سال

محیطی، اقتصادی و... را در پیش خواهد داشت که نیاز به آسیب شناسی فرآیند تدوین خط مشی های محیط زیست طبیعی را لازم و ضروری می نماید (۱۳).

مورد مطالعه در این پژوهش تحلیل تجربیات و رویدادهای طی شده برای تدوین خط مشی های دریاچه ارومیه می باشد. جهت تحلیل و آسیب شناسی تدوین خط مشی از مدل دان مستخرج از مدل مبنایی واکر و فیشر بهره گرفته شده است مرحله نمودار فرایندی تحلیل خط مشی عمومی شامل تعیین مشکل تا مرحله مقایسه گزینه ها تحت عنوان آسیب شناسی فرایند تدوین خط مشی های محیط زیست: مورد مطالعه سنجش محیط زیست طبیعی - دریاچه ارومیه فرایند صرفاً تا مقایسه گزینه ها انجام می گردد و اجرای گزینه های منتخب و بازبینی و ارزیابی نتایج در این پژوهش مورد نظر نبوده است.

روش برر سی: پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی بوده و روش تحقیق کیفی می باشد. روش گرد آوری به صورت توصیفی، تحلیلی که به صورت مقطعی و با روش پیمایشی از شاخه ی مطالعه موردی (در سطح محیط زیست طبیعی - دریاچه ارومیه) می باشد. ابزار گردآوری داده، مصاحبه ی نیمه ساخت یافته می باشد. برای تحلیل داده ها روش تحلیل محتوای کمی به کار گرفته شده است. پیاز پژوهش حاضر به شرح شکل ۱ می باشد.

شکل ۱- پیاز پژوهش

Figure 1. Research Onion

در ابتدا، با استفاده از مبانی نظری، سوابق پژوهش و اسناد و مدارک اقدام به گردآوری داده ها و دسته بندی آنها گردید.

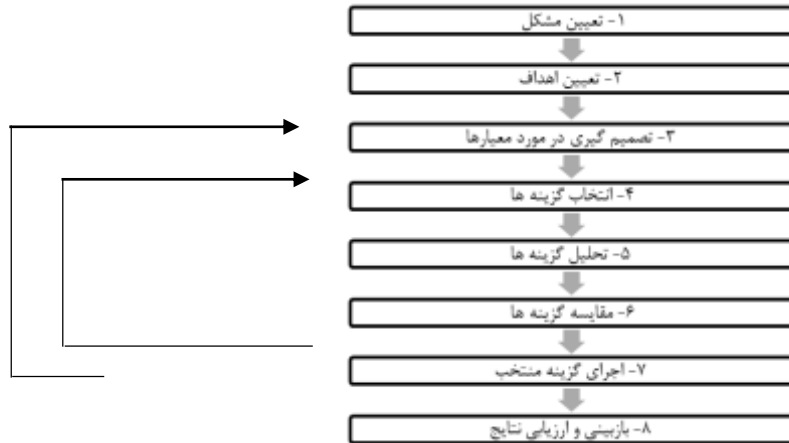
عنوان پارک ملی است از منابع طبیعی با ارزشی هستند که حفاظت از آنها برای کشور با موقعیت آب و هوایی ایران ضروری است. به همین دلیل نیازمند ابزارهای سیاستی متعددی هستند. لذا در این پژوهش به آسیب شناسی فرآیند تدوین خط مشی های محیط زیست؛ مورد مطالعه سنجش محیط زیست طبیعی - دریاچه ارومیه پرداخته شده است. دریاچه ارومیه بزرگترین آبگیر دائمی آسیای غربی است که در غرب فلات ایران قرار گرفته است. این دریاچه در شمال غربی ایران قرار دارد و در میان دو استان آذربایجان شرقی و آذربایجان غربی بخش شده است. دریاچه ارومیه بزرگترین دریاچه درون سرزمینی ایران و دومین دریاچه آب شور دنیا است. آب این دریاچه عمدتاً از رودخانه های زربینه رود، سیمینه رود، گدار، باراندوز، شهرچای، نازلو و زولا تغذیه می شود.

در حال حاضر ۲۷ گونه پستاندار، ۲۱۲ گونه پرنده، ۴۱ گونه خزنده، ۷ گونه دوزیست حیات وحش این دریاچه را تشکیل داده است. دریاچه ارومیه دارای ۱۰۲ جزیره است که همه آن ها از سوی سازمان یونسکو به عنوان اندوخته طبیعی جهان به ثبت رسیده است. جزیره اشک زیستگاه پرندگان زیبای کوچکتر از جمله مرغ آتش و تنجه و نیز گوزن زرد ایرانی است.

حوضه آبریز دریاچه ارومیه با داشتن دشت‌هایی مانند دشت پیرانشهر سلماس، ارومیه، تبریز، آذرشهر، مراغه، میاندوآب، مهاباد، نقده و اشنویه یکی از کانون‌های ارزشمند فعالیت کشاورزی و دامداری در ایران بشمار می‌رود. در حال حاضر حدود یک سوم دریاچه خشک شده است و اطراف آن به شوره زار تبدیل گردیده است. میزان شوری که در دریاچه ارومیه اتفاق افتاده بیش از ۳۳۰ گرم در لیتر می باشد، در حالی که متوسط آن در بلند مدت بین ۱۵۰ تا ۱۷۰ گرم در لیتر بوده است. دلایل مختلفی باعث خشک شدن بخشی از دریاچه بوده است از جمله آن خشکسالی، بهره برداری نامناسب از دریاچه، احداث سدهای متعدد بر رودهای تغذیه کننده دریاچه، برداشت بی رویه آب های زیر زمینی، تامین نشدن حقایق دریاچه و... را می توان نام برد. با توجه به ارزش طبیعی دریاچه ارومیه که در بالا به آن اشاره گردید خشک شدن دریاچه و در نتیجه پراکنش نمک ناشی از این پدیده بروز مشکلات عدیده بهداشتی، زیست

همین دلیل تحلیل خط مشی به عنوان فرایند خلق ارزیابی انتقادی و انتقال اطلاعات خط مشی محور تعریف شده است. دان انتقال دانش مرتبط با خط مشی را به عنوان فرایندی شامل تحلیل خط مشی، توسعه مطالب، تعامل استفاده از دانش تلقی می کند (۱۴ و ۱۵).

رویکرد تحلیل محور جهت آسیب شناسی فرآیند تدوین خط مشی های دریاچه ارومیه انتخاب گردید. در این راستا مدل مبنایی پژوهش با توجه به رویکرد دان ۲۰۰۸ مستخرج از مدل واکرو فیشر ۱۹۹۴ اعمال گردید. به اعتقاد دان تحلیل خط مشی نقطه آغاز تلاش برای بهبود خط مشی است و نه نقطه پایان به

شکل ۲- نمودار فرایندی تحلیل خط مشی عمومی (۱۶)

Figure 2. Process diagram of public policy analysis

داده های گردآوری شده از نوع کیفی هستند ولی از داده ها طبق منطق تحلیل محتوای کمی استفاده شده است. از این رو برای هر یک از سوالها بر پایه ی مفهوم های برگرفته از پیشینه یا تجربه و کارهای میدانی پیشین، مبانی نظری و نقطه نظرات خبرگان کدهایی به شرح ذیل در راستای تحلیل محتوا تعریف گردیده است (۱۷ و ۱۸).

مصاحبه بر اساس مدل و چارچوب مبنایی واکرو فیشر مشتمل بر سوالات در راستای تعیین مشکل، تعیین اهداف، تصمیم گیری در مورد معیارها، انتخاب گزینه ها، تحلیل گزینه ها، مقایسه گزینه ها طراحی گردید. مصاحبه شوندگان از بین خبرگان و خط مشی گذاران که دارای دانش و تجربه مرتبط در موضوع باشند انتخاب گردیدند. چنین افرادی طبعاً در سطوح عالی تصمیم گیری و خط مشی گذاری محیط زیستی (نظیر مدیران ارشد فعلی یا سابق سازمان حفاظت محیط زیست، مشاورین و ...) و یا سطوح علمی و دانشگاهی فعالیت دارند. داده ها به صورت غیر تجربی و مبتنی بر مصاحبه گردآوری شده اند،

۱- تعیین مشکل

۱-۱- شناسایی مهم ترین معضل دریاچه ارومیه که منجر به نگرانی شده است.

کد ۳	کد ۲	کد ۱
از بین رفتن توریسم، گردشگری و ابنیه	آلودگی هوا (گرد و غبار نمکی)	مدیریت ناپایدار منابع آب

۱-۲- مشخص کردن منبع تعیین مشکل

کد ۳	کد ۲	کد ۱
اظهار ذینفعان	مطالعات دانشگاهی و میدانی	مشاهدات عینی

۲- تعیین اهداف

۱-۲- رویکرد اصلی هدف گذاری جهت حل مشکلات دریاچه ارومیه

کد ۱	کد ۲	کد ۳
تصویب خط مشی	تخصیص بهینه منابع آب	برنامه ریزی با رویکرد اقلیم تاب آور

۲-۲- تعیین منشا اهداف

کد ۱	کد ۲	کد ۳
نقصان خط مشی های راهبردی	مواجهه با کمبود آب در برخی حوزه ها	مشکلات معاش، شکننده شدن زیست بوم، کاهش توریسم

۳- تصمیم گیری در مورد معیارها

۱-۳- شناسایی معیارهای الویت بندی مشکلات در طی ادوار

کد ۱	کد ۲	کد ۳	کد ۴
اقتصادی	اجتماعی	محیط زیستی	فنی

۲-۳- بررسی در نظر گرفتن روابط بین بخشی در تصمیم گیریها

کد ۱	کد ۲	کد ۳
توجه شده	توجه نشده	تاحدودی

۳-۳- عوامل تاثیرگذار بر ساختار تصمیم گیریها

کد ۱	کد ۲	کد ۳	کد ۴
پیشنهاد دهندگان	خط مشی گذاران	مجریان	ناظرین

۴-۳- رویکردهای شاخص در شناسایی راه حل ها

کد ۱	کد ۲	کد ۳	کد ۴	کد ۵	کد ۶
رویکرد حقایق محیط زیستی	معیشت پایدار	تاب اوری تغییر اقلیم	حفظ اکوسیستم	زمین شناسی	کاربرد اراضی

۵-۳- ساختار و مبنای اصلی در تصمیم گیری در خصوص معضلات

کد ۱				
عدم مدیریت صحیح منابع آبی				
اجرای پروژه های بزرگ سدسازی	حفر چاه های غیر مجاز	برداشت بی رویه آب منابع سطحی و زیرزمینی	عدم توجه به اولویت های تخصیص منابع آب	عدم توجه به موضوع اقتصادی آب

کد ۲			
تغییرات اقلیمی			
کاهش بارندگی	تبخیر اب با افزایش حرارت	وقوع خشکسالی های طولانی مدت	تغییرات زمانی بارش ها

کد ۳					
کشاورزی ناپایدار					
تغییر الگوی کشاورزی دیم به آبی	ناخوانا	کشاورزی سنتی	افزایش سطح زیر کشت در حوزه آبریز	کشت محصولات بامصرف بالا	عدم آشنایی کشاورزان با اصول صحیح مصرف آب

کد ۴			
توسعه اقتصادی ناپایدار			
اجرای پروژه های بزرگ توسعه بدون انجام مطالعات ارزیابی	افزایش جمعیت در حوزه آبریز	ایجاد جاده میان گذر شهید کلانتری	عدم آموزش لازم و فرهنگ سازی الگوی مصرف

۴- انتخاب گزینه ها

۴-۱- بررسی برنامه های جامع و اسناد بالادستی در راستای حل معضلات دریاچه

کد ۱	کد ۲	کد ۳
تدوین شده	در شرف تدوین	تدوین نشده

۴-۲- کاربرد پژوهش ها در راستای حل معضلات دریاچه ارومیه

کد ۱	کد ۲	کد ۳
فاقد کاربرد	منجر به تدوین خط مشی گردیده	تاحدودی استفاده شده است

۴-۳- عوامل استخراج شده از پژوهش ها در راستای حل معضلات

کد ۱	کد ۲	کد ۳
عوامل سطح الارضی	عوامل تحت الارضی	عوامل انسان ساخت

۴-۴- ملاحظات عدم انجام پژوهش در راستای حل معضلات

کد ۱	کد ۲	کد ۳	کد ۴
ملاحظات سیاسی	محدودیت های اقتصادی	ملاحظات اجتماعی	محدودیت های فنی

۵- تحلیل گزینه ها

۱-۵- تحلیل گزینه ها و راه حل های حل معضلات دریاچه ارومیه

کد ۱	کنترل و صرفه جویی آب در بخش کشاورزی، طی یک برنامه مدیریت وزارت نیرو وزارت جهاد کشاورزی به هدف صرفه جویی ۴۰ درصدی در مصرف آب کشاورزی و صنعتی دست یابیم. (از طریق تدوین و اجرای برنامه های افزایش بهره وری ۶۰ درصدی مصرف تولیدات آب کشاورزی توسط وزارت جهاد کشاورزی)
کد ۲	ممنوعیت هر گونه افزایش در خروج منابع آب از حوضه ارومیه و نیز جلوگیری از مصارف جدید با تمرکز خاص بر مدیریت تولیدات کشاورزی
کد ۳	تعلیق پروژه های سد سازی به استثنای شهید مدنی و چراغ ویس و مدیریت تامین آب پایین دست شبکه های آبیاری در سراسر حوزه ابریز دریاچه ضروری است.
کد ۴	نظارت سیستماتیک و مدیریت چاه های آب زیرزمینی در سراسر حوضه ابریز دریاچه با استفاده از تکنولوژی اندازه گیری هوشمند
کد ۵	مطالعه و اجرای طرح حفاظت محیط زیست ارومیه بویژه پارک ملی دریاچه ، با اولویت دادن به مناطق جنوبی
کد ۶	اصلاح فوری قوانین و مقررات ناظر بر چاه های آب غیر مجاز از طریق نهادهای قانونی، چرا که چاه های غیرمجاز افزون بر آسیب زدن به منابع زیرزمینی آب سطح آبهای سطحی نیز را به شدت تحت تاثیر قرار می دهند.
کد ۷	ارایه طرح های اشتغال جدید و جایگزین توسط سازمانهای دولتی مسوول به منظور کنترل مصارف آب از جمله راهکارهایی است که می تواند به کاهش مصرف بویژه در بخش های غیر مجاز ان کمک کند.
کد ۸	افزایش جریان ورودی آب دریاچه - شناسایی انهار منشعب از رودخانه ها و مسدود کردن انهار در فصول غیر زراعی به منظور افزایش ورودی آب به دریاچه ارومیه
کد ۹	بررسی سلامت اجتماعی و مسایل محیط زیستی ناشی از بحران دریاچه ارومیه و انجام اقدامات پیشگیرانه
کد ۱۰	شناسایی گونه های شورپسند بومی و مناسب جهت کشت در محدوده دریاچه ارومیه و همچنین توسعه پروژه های کشت برای منطقه

۲-۵- رویکرد قالب در تحلیل مسایل و علت یابی مسایل

کد ۴	کد ۳	کد ۲	کد ۱
روش کیوو	نمودار استخوان ماهی	تحلیل ریشه ای علت	تحلیل سیستمی

۳-۵- تحلیل دقیق براساس پژوهش ها در مورد مسیله و عوامل

موثر بر ان انجام شده یا براساس منافع شخصی، سیاست و سایر

ملاحظات بوده است.

کد ۳	کد ۲	کد ۱
تاحدودی انجام شده	انجام نشده	انجام شده

۴-۵- در تحلیل مسایل به ذینفعان و اثرات آنها توجه شده است؟ (داخلی و بین المللی)

کد ۱	کد ۲	کد ۳
توجه شده	توجه نشده	تاحدودی توجه شده

۶- مقایسه گزینه ها

۱-۶- شاخص های مقایسه گزینه های حل مشکلات دریاچه ارومیه

کد ۱	کد ۲	کد ۳	کد ۴
تاثیرات اقتصادی	تاثیرات محیط زیستی	تاثیرات اجتماعی	توسعه پایدار

۲-۶- این راه حل ها چگونه اجرا شده و با توجه به اینکه راه حل ها عموماً اثر بخش نبوده، آیا م شکل مربوط به تدوین می با شد یا اجرا

کد ۱	کد ۲	کد ۳	کد ۴	کد ۵
ناقص اجرا شده	کامل اجرا شده	تدوین و تصویب	اجرا	ارزیابی

۳-۶- مبتنی بر برنامه جامع و اسناد تهیه شده بعنوان راه حل معضلات محیط زیستی، مشکل حل شده یا بدتر گشته

کد ۱	کد ۲	کد ۳	کد ۴
احیا گردیده	تغییری نداشته (بلاثر بوده)	روند تخریب کند شده	روند تخریب تسریع شده

۴-۶- منشا مشکلات مربوط به تدوین و تحلیل

کد ۱	کد ۲	کد ۳	کد ۴
اشکال در تشخیص معضل	عدم آگاهی تصمیم سازان	غیرمتمنخصص بودن قانون گذاران	تصویب قوانین ناکارآمد

۵-۶- پیشنهاد در خصوص اصلاح تدوین و تحلیل خط مشی

کد ۱	کد ۲	کد ۳	کد ۴
انجام مطالعات کاربردی	به کارگیری صاحب نظران	آگاهی رسانی خط مشی گذاران	تنقیح قوانین

یافته ها و نتایج

درصد از معضل دریاچه ارومیه ناشی از آلودگی های هوای ناشی از گردغبار نمکی است. دلایل مختلفی باعث خشک شدن بخشی از دریاچه بوده است از جمله آن خشک سالی، بهره برداری نامنا سب از دریاچه، احداث سد های متعدد بر رود های تغذیه کننده دریاچه، برداشت بی رویه آب های زیر زمینی، تامین نشدن حقا به دریاچه و .. که

یافته ها در بخش تعیین م شکل: در حال حاضر حدود یک سوم دریاچه خشک شده است و اطراف آن به شوره زار تبدیل گردیده است. میزان شوری که در دریاچه ارومیه اتفاق افتاده بیش از ۳۳۰ گرم در لیتر می باشد، در حالی که متوسط آن در بلند مدت بین ۱۵۰ تا ۱۷۰ گرم در لیتر بوده است. داده های گردآوری شده از مصاحبه ها نیز مبین این موضوع است که ۳۸

- طرح مرمت و بازسازی شبکه های آبیاری و زهکشی
- طرح لایروبی و مسیرگشایی رودخانه های منتهی
- طرح شبکه سنجش اب های سطحی و زیر زمینی
- طرح کاهش ۴۰ درصدی مصرف آب در بخش کشاورزی
- طرح جامع زراعت در حوزه ابریز دریاچه ارومیه
- طرح جامع تروج کشاورزی
- طرح حفاظت، پایش و احیای دریاچه ارومیه
- طرح جامع مقابله با بیابان زایی
- طرح ارایه خدمات فنی و هوا شناسی اقلیم شناسی حوضه ابریز دریاچه ارومیه
- طرح آموزش و توانمند سازی
- ظرفیت سازی و ورود به جوامع محلی
- طرح اطلاع رسانی و آگاهی بخشی (۱۹)

که با توجه به داده های گردآوری شده از نتایج مصاحبه با خبرگان سهم تصویب خط مشی، تخصیص بهینه منابع آب در تعیین اهداف به ترتیب ۱۰ و ۷۰ درصد است.

با توجه به چالش های اقلیمی یکی دو دهه اخیر و در نظر گرفتن نقش اقلیم و اثرات نامطلوب مخاطرات و تغییرات اقلیمی، برنامه ریزی با رویکرد اقلیم تاب آور نیز رویکردی بلند مدت و اثر بخش در تعیین اهداف می باشد که با توجه به داده های گردآوری شده و نتایج مصاحبه با خبرگان، خط مشی گذاران و مجریان نقشی بیست در صدی دارند. در پایان شایان ذکر است که ۳۰ درصد این اهداف از نقصان خط مشی های راهبردی، ۵۰ درصد از مواجهه به کمبود اب در برخی از حوزه ها و ۲۰ درصد از مشکلات معاش، شکننده شدن زیست بوم و کاهش توریسم نشات می گیرد.

یافته ها در بخش تصمیم گیری در مورد معیارها: با توجه به قوانین ملی و بین المللی موجود و در صورت اجرای جدی آن در یک افق ۲۵ ساله، دریاچه ارومیه در شرایطی خواهد بود که آب کافی برای پایدار سازی مناظر جذاب و تنوع زیستی غنی خود را خواهد داشت و منطقه ای خواهد بود که در آن مردم و جوامع محلی می توانند از منابع به شکل خردمندانانه بهره برداری

مجموع این موارد که تحت عنوان مدیریت ناپایدار منابع آبی مطرح می شوند ۵۶ درصد از مشکل دریاچه ارومیه می باشند. دریاچه ارومیه به عنوان شورترین دریاچه جهان بعد از بحرالمتیت با دارا بودن ۱۰۲ جزیره و شبه جزیره، از اهمیت گردشگری، جغرافیایی بیولوژیکی و اکولوژیکی شایان توجهی برخوردار است. چند سالی است که دریاچه ارومیه علی الرغم دارا بودن توانایی های اکوتوریستی بالا به دلیل بروز خشکسالی، کاهش نزولات آسمانی، عوامل انسانی از جمله پل شهید کلانتری از سال ۷۶ شروع به خشک شدن کرده و در نتیجه پیامدهای ناگواری برای صنعت توریسم این دریاچه و شهرهای اطراف آن به همراه داشته است. که بنا به اذعان خبرگان، خط مشی گذاران و مجریان ۶ درصد از مشکل به مرتبط با بحث توریسم و گردشگری و از بین رفتن اینبه در منطقه می باشد. با توجه به داده های گردآوری شده شنا سایی ۵۰ درصد این مشکلات از مشاهدات عینی، ۲۰ درصد مطالعات دانشگاهی و میدانی و ۳۰ درصد از اظهار نظر ذینفعان شناسایی گردیده است.

یافته ها در بخش تعیین اهداف: حل معضل دریاچه ارومیه یکی از مسائلی است که در سالیان اخیر در سطح کانون های اجتماعی، محافل علمی و رسانه ها مطرح گردیده است، در راستای مرتفع کردن معضل دریاچه سه هدف کلی تصویب خط مشی، تخصیص بهینه منابع آب و برنامه ریزی با رویکرد اقلیم تاب آور در نظر گرفته شده است.

ستاد احیای دریاچه ارومیه مهم ترین سازمان دولتی برای مقابله با مسئله خشکی دریاچه ارومیه است که خط مشی هایی برای رویارویی با این مسیله تدوین و سپس اجرا کرده است. بنابراین ارزیابی خط مشی های اتخاذ شده توسط ستاد احیای دریاچه ارومیه از اصلی ترین موارد است. به صورت کلی براساس گزارشات خط مشی ها و تصمیمات ستاد دریاچه ارومیه را می توان در قالب ۱۵ طرح مطرح کرد:

- طرح انتقال آب به پیکره دریاچه
- طرح تعادل بخشی
- طرح سردهنه سازی، اصلاح و باز سازی دریچه های ابگیری رودخانه ها

سالهای اولیه اجرای برنامه و جلوگیری از خشک شدن کامل دریاچه بود. لذا تامین آب در مدت زمان کوتاه از اولویت های اصلی برای حفظ دریاچه بوده است. ایجاد پایداری در وضعیت مدیریت منابع و مصارف آب در سطح حوضه دریاچه ارومیه، تنها راهکار حفظ بلند مدت دریاچه و احیای آن میباشد. لذا تمرکز بر کاهش مصارف آبی در سطح حوضه به ویژه در بخش کشاورزی از طریق اتخاذ راهکارهای مناسب و انجام سرمایه گذاری لازم و توسعه فناوری از جمله رویکردهای اصلی احیای دریاچه ارومیه می باشد. تداوم وضعیت کنونی دریاچه تبعات شدید در سطح منطقه ای و فرامنطقه ای به همراه خواهد داشت و احیای دریاچه ارومیه نیازمند اهتمام جدی نهادهای مسئول می باشد. نتایج بررسی های ستاد احیا نشانگر کاهش قابل ملاحظه منابع آب تجدید پذیر حوضه (حدود ۲۰ درصد) و برداشت ۷۰ درصدی از این منابع توسط بخش های مختلف در این حوزه می باشد همچنین با توجه به داده های گردآوری شده از نتایج مصاحبه با خبرگان، خط مشی گذاران و مجریان، معیارهای شناسایی راه حل ها با رویکرد حقایق محیط زیستی، معیشت پایدار، حفظ اکوسیستم و کاربرد اراضی هریک ۱۴ درصد و ۴۴ درصد معیارهای شناسایی راه حل ها با رویکرد تاب اوری اقلیم بوده است.

نتایج تحقیقات بیانگر این مساله است که ۴۳ درصد عوامل بحران در اثر عدم مدیریت صحیح منابع آب صورت می گیرد، و تخصیص بهینه منابع آب سطحی حوضه دریاچه ارومیه یکی از چالشهای بسیار مهمی است که امروزه سه استان کردستان، آذربایجان شرقی و غربی با آن مواجه میباشند زیرا در تقسیم منصفانه آب بین این استان ها حقایق محیط زیستی کمتر دیده شده است. احداث سد های بزرگ که نشأت گرفته از عدم مدیریت صحیح منابع آبی می باشد را می توان عامل حدود ۲۳ درصد از این بحران بر شمرد. چنانچه ناظران قانونی در اجرای دقیق مطالعات EIA سدهای مذکور دقت لازم را مبذول می داشتند امروزه شاهد این بحران نمی بودیم، اگر چه تعداد ۵ سد در زمان اجرای مجوز مذکور در طی سالهای گذشته موفق به اجرای پروژه نشده اند، اما لحاظ نکردن حقایق سدهای موجود از

کنند و بین سازمان های مسئولان همکاری موثری برقرار است. برقراری یک نظام مدیریتی مبتنی بر اکوسیستم برای دریاچه و تالاب های اقماری آن در چارچوب مفاهیم توسعه پایدار و با حضور موثر تمام ذی نفعان و از جمله جوامع محلی مورد نیاز است. این در حالی است که در طی دوران الویت بندی و رویکرد حل مشکل براساس سه معیار توسعه پایدار (اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی) و فنی بوده و با توجه به نظر خبرگان به ترتیب سهم هر یک ۳۶، ۱۴، ۳۲ و ۱۸ درصد می باشد. مدیریت مبتنی بر اکوسیستم سبب بقای محیط زیست شده و بهره برداری خردمندانه از منابع را میسر می سازد. این روش مردم و به ویژه جوامع محلی را به عنوان عوامل اصلی در مرکز اکوسیستم قرار داده و کار در مقیاس اکوسیستم را - که در مورد تالاب ها معمولاً حوضه آبریز است - مبنای برنامه ریزی ها و فعالیت ها قرار می دهد. در چنین سیستمی حفاظت از محیط زیست نه تنها برای نهادها و مسئولان حفاظت محیط زیست بلکه برای تمام سازمانها و ذینفعانی که از تالاب نفع برده و یا از آن تأثیر می پذیرند، یک وظیفه به شمار می رود. از همین رو فعالیتهای مدیریتی نیازمند مشارکت تمام ذینفعان و جمعیت بومی است. نگرش ها در چنین سیستمی از حالت متداول بالا به پایین (کنترل دولتی)، به حالت پایین به بالا (مشارکت و همکاری بین بخشی) تغییر می کند و بدین شکل زمینه بسیار محکم و مناسبی را هم برای حفاظت محیط زیست و هم توسعه پایدار فراهم می کند. با توجه به داده های گردآوری شده در این پژوهش تصمیم گیری در مورد معیارها در راستای حل مشکل در ۴۰ درصد به روابط بین مسایل توجه شده و با رویکرد سیستماتیک در تصمیم گیری در مورد معیارها عمل شده است، در ۴۰ درصد از موارد تا حدودی به روابط بین مسایل توجه شده و در ۲۰ درصد موارد توجهی صورت نپذیرفته است که شایان ذکر است در ساختار تصمیم گیری ها و شناسایی راهکار های ان پیشنهاد دهندگان نقش ۳۰ درصدی و خط مشی گذاران نقشی ۷۰ درصدی دارند.

با توجه به وضعیت دریاچه، رویکرد اصلی در برنامه زمانی احیای دریاچه ارومیه تثبیت شرایط کنونی و حفظ پیکره آبی در

مسائل مهم این بحران بوده که در حوضه ابریز دریاچه ارومیه می بایست مد نظر قرار گیرد.

دومین عامل مهم بحران دریاچه ارومیه بر اساس نتایج این پژوهش تغییر الگوی کشاورزی دیم به آبی و توسعه ناپایدار کشاورزی با ۸ درصد سهم بوده است. محققان بر این باورند که استفاده ی برخی ذینفعان از آب رایگان عامل بروز بحران دریاچه می باشد و این ذینفعان در منطقه عموماً کشاورزان بوده اند. اگر چه بر اساس تحقیقات کمالی و همکاران توسعه ۱۳۶ درصدی زمین های کشاورزی طی ۳۷ سال گذشته عامل بحران آب در حوضه دریاچه ارومیه می باشد، ولی آن چه مشخص است تغییر الگوی کشت دیم به آبی اثرات منفی بسیار بیش تری در بحران منطقه داشته است که می بایست با مدیریت صحیح کشاورزی اثرات آن را کاهش داد. نادیده گرفتن محیط زیست توسط سیاست گذاران در لحظه ی تصمیم گیری، به عنوان عاملی دیگر با سهم ۵/۱ درصد شناخته شده است ولی به نظر می رسد ریشه اصلی بحران دریاچه ارومیه سیاست گذاری غلط طی ۴ دهه اخیر بوده است. در پژوهش حاضر با امعان نظر به موارد فوق و داده های گردآوری شده از نتایج مصاحبه با خبرگان، خط مشی گذاران و مجریان ساختار تصمیم گیری در مورد معیارها ۵۷ درصد به عدم مدیریت صحیح منابع آبی، ۲۱ درصد تغییرات اقلیمی، ۸ درصد کشاورزی ناپایدار و ۱۴ درصد سهم توسعه اقتصادی اجتماعی ناپایدار اختصاص می یابد.

یافته های بخش انتخاب گزینه: دریاچه ارومیه به عنوان یکی از بزرگ ترین دریاچه های فوق اشباع نمک در سطح جهانی و منطقه ای از اهمیت زیادی برخوردار است اما حیات آن در طول چند دهه گذشته به دلیل عوامل بسیاری مانند سدسازی کاهش بارندگی افزایش بی شمار چاه های کشاورزی اطراف دریاچه و همچنین عوامل عمده دیگری به خطر افتاده است. در همین راستا بنا به اذعان نظر ۷۰ درصد خط مشی گذاران و مجریان بر این باورند اسناد جامع و خوبی تدوین شده است این در حالی است که ۳۰ درصد نظری مخالف دارند.

نقش اصلی دریاچه ارومیه بر حیات جانوری و گیاهی منطقه همچنین ارزش اقتصادی و اجتماعی دریاچه بر کیفیت زندگی مردم منطقه و کشور (انتقال ذرات نمک به نواحی مختلف کشور

همراه باد) گویای اهمیت احیا دریاچه بوده که با توجه به انجام پژوهش جهت حل معضل دریاچه ارومیه می توان اقدامات مدیریتی مناسبی را با در نظر گرفتن مسائل بهداشتی، ایمنی و زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی جهت پیشگیری یا حذف فاجعه زیست محیطی دریاچه ارومیه در کشور ارائه نمود. البته باید در نظر گرفت با توجه به داده های پژوهش حاضر ۸ درصد ملاحظات سیاسی، ۵۳ درصد موانع اقتصادی، ۸ درصد ملاحظات اجتماعی و ۳۱ درصد محدودیت های فنی مانع انجام پژوهش در راستای حل معضل دریاچه ارومیه بوده است.

داده های پژوهش حاضر حاکی از آن است که از پژوهش های انجام شده ۸۰ درصد منجر به تدوین خط مشی گردیده و از ۲۰ درصد آنها تا حدودی در تصمیم سازی ها استفاده گردیده که این مهم نمایانگر اهمیت انجام پژوهش های کاربردی در جهت حل معضل دریاچه ارومیه می باشد.

در دنیای امروزه استفاده بهینه از منابع در راستای توسعه پایدار در جهت برآورده کردن نیازهای امروز و همچنین مراقبت و نگه داری برای نسلهای آینده امری مهم و جدی است. در ایران به دلیل محدودیتهای اقلیمی به ویژه بارش (عوامل سطح الارضی) ۳۷ درصد و تغییرات رژیم جریان آب های زیرزمینی، تغییرات بستر دریاچه به واسطه احداث میانگذر دریاچه، انباشت نمک و توده های وسیع غیر قابل نفوذ آن در بستر دریاچه و... (عوامل تحت الارضی) ۶۳ درصد از موارد تاثیر گذار در انتخاب اهداف و راهکارها می باشند که در جهت برطرف کردن نیازهای کنونی و حفاظت برای آیندگان می تواند مهم ترین بحث در سطح ملی و منطقه ای باشد.

یافته های بخش تحلیل گزینه: ۳۰ درصد بر این باورند که تحلیل دقیقی بر اساس پژوهش در مورد مسئله و عوامل موثر بر آن انجام شده و رویکردی کاملاً مثبت در خصوص تحلیل بر اساس پژوهش در مورد مسئله و عوامل موثر بر آن دارند و مابقی که ۷۰ درصد می باشند اعتقادشان بر آن است تا حدودی تحلیل های انجام شده با نگاه به پژوهش ها محقق گردیده است.

رویکرد قالب در تحلیل مسایل و علت یابی آن ۷۰ درصد تحلیل سیستماتیک و ۳۰ درصد بر اساس تحلیل ریشه ای علت است.

در پایان ۴۴ درصد از مصاحبه شوندگان به کارگیری صاحب نظران و ۵۶ درصد آگاهی رسانی خط مشی گذاران را به عنوان راه حلی در خصوص اصلاح تدوین و تحلیل خط مشی پیشنهاد داده اند.

بحث و نتیجه گیری

با توجه به یافته های پژوهش و بررسی های انجام شده در حوزه آسیب شناسی فرآیند تدوین خط مشی های محیط زیست، مورد مطالعه سنجش محیط زیست طبیعی - دریاچه ارومیه همانطور که ۱۰۰ درصد جامعه آماری این پژوهش مشتمل بر خط مشی گذاران و خبرگان اذعان داشتند روند تخریب در حوضه دریاچه ارومیه کند شده است اما به صورت کلی از دلایل اصلی روندرو به گسترش تخریب محیط زیست در کشور عدم پایبندی به اجرای قوانین و عدم ارزشگذاری اقتصادی محیط زیست طی سالهای گذشته بوده است.

با توجه به اینکه این پژوهش با رویکرد آسیب شناسی فرآیند تدوین خط مشی های محیط زیست انجام شده است پیشنهاد می گردد پژوهش آتی با رویکرد آسیب شناسی فرآیند اجرای خط مشی های محیط زیست و یا آسیب شناسی فرآیند نظارت و ارزیابی خط مشی های محیط زیست استفاده شود.

همچنین این پژوهش به منظور تعیین مشکل و اهداف خط مشی های موجود در سازمان حفاظت محیط زیست انجام پذیرفته و لازم است آن را در محدوده بزرگتر سایر دستگاه های موثر در حوزه آبریز دریاچه ارومیه به جهت احیاء و حفاظت تالاب و تامین حقا به، مشتمل بر وزارت نیرو، وزارت جهاد کشاورزی و سازمان برنامه و بودجه و واحدهای استانی آنها به وقوع بپیوندد.

References

1. Agenda 21, Chapter 28, section 1-5, The United Nations Conference on Environment and development (UNCED), (1992).
2. Meijer, Johannes & Berg, Arjan, "Handbook of environmental policy",

که در هر دو رویکرد تحلیل و تصمیم گیری مسایل، به دینفعان و اثرات آنها در ابعاد ملی و بین المللی توجه شده است. و در نهایت با توجه به داده های گردآوری شده از نتایج مصاحبه با خبرگان، خط مشی گذران و مجریان، ۲۰ درصد کنترل و صرفه جویی آب در بخش کشاورزی، ۱۳ درصد نظارت سیستماتیک و مدیریت چاه های آب، نظارت سیستماتیک و مدیریت چاه های آب زیرزمینی، ۸ درصد ممنوعیت هر گونه افزایش در خروج منابع آب از حوضه ارومیه، ۵ درصد تعلیق پروژه های سدسازی، ۳ درصد مطالعه و اجرای طرح حفاظت محیط زیست ارومیه، ۸ درصد اصلاح فوری قوانین و مقررات ناظر بر چاه های، ۱۳ درصد رایج طرح های اشتغال جدید و جایگزین، ۱۱ درصد افزایش جریمه ورودی آب دریاچه، ۱۱ درصد بررسی سلامت اجتماعی و مسایل محیط زیستی ناشی از بحران دریاچه ارومیه، ۸ درصد شناسایی گونه های شورپسند بومی به عنوان راه حل معضل دریاچه ارومیه انتخاب شده است.

یافته های بخش مقایسه گزینه ها: در دهه های اخیر اهمیت توسعه پایدار نسبت به الگوهای متعارف توسعه در تمام ابعاد اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و زیست محیطی روشن شده است اما با همه این احوال گزینه ها و راه حل های دریاچه ارومیه ۴۰ درصد بر مبنای تاثیرات اقتصادی، ۲۰ درصد بر مبنای تاثیرات محیط زیستی و ۴۰ درصد بر مبنای مبنای معیارهای توسعه پایدار مورد مقایسه قرار گرفته اند.

در چنین شرایطی علیرغم آنکه صد درصد روند تخریب با توجه به راهکارها و تصمیم گیری ها کند شده اما همچنان کلیه خط مشی گذاران معتقدند که راه حلها ناقص اجرا شده است. در چنین شرایطی ۲۰ درصد مشکلات از تدوین و تصویب خط مشی، ۶۰ درصد در بخش اجرا و ۲۰ درصد از نحوه ارزیابی خط مشی ها بوده که منجر به کاهش اثر بخشی آنها گردیده است.

با توجه به نتایج مصاحبه با خبرگان، خط مشی گذران و مجریان منشا مشکل در تدوین و تصویب خط مشی، ۲۳ درصد به علت عدم آگاهی تصمیم سازان، ۳۱ درصد غیر متخصص بودن قانون گذاران و ۴۶ درصد تصویب قوانین ناکارآمد می باشد.

11. Deputy of Infrastructure Research and Production Affairs of the Office of Infrastructure Studies,” A comparative study of the structure of the environmental performance index in 2020 with emphasis on the position of Iran”, (2021), code-250, ID17622(In Persian)
12. Shafritz, J; Borick, Christopher P. “Introducing Public Policy” (2008); Longman, New York.
13. Ahmadi, Aida; Abbaspour, Madjid; Abedi, Zahra; “Identification and risk assessment modeling of salt particle dispersion due to Lake Urmia dry out” Ph. D Thesis of Environmental Management Department, Winter 2015, Faculty of Environment and Energy-Department of Environmental Management.
14. Howlett, Michael; “Studying Public Policy”; (2009) Oxford New York University Press, Third Edition.
15. Meijer, Johannes & Berg, Arjan, “Handbook of environmental policy”, (2010), NY: Nova Science Publishers, Inc.
16. Deleon, P; Overman, E; “A history of Policy Science”, (2008), University of calaroda at Denver
17. Strauss, A. & Corbin J, “Basics of qualitative research”, (1998), Newbury Park: Sage Publications.
18. Torres, F; “How efficient is Decision-making in the EU, Environmental policies and the co-decision procedure” (2003); Intereconomics journal.
19. <https://www.ulrp.ir/fa>
- NY: Nova Science Publishers, Inc. (2010)
3. Zahedi Sh, (2010), “Handbook of Sustainable Development” Samt Publication, Tehran. (In Persian)
4. Bahrami Ahmadi.H,” Political-legal policy-making of the Islamic Republic of Iran in environmental protection” Political Science Quarterly, 2009I; Fifth Year, First Issue. (In Persian)
5. Memarzade.GH, Shekari.N,” Provide a dynamic model for implementing public policies” Management Quarterly, (2006), Third Year, No. 3/8. (In Persian)
6. Howlett, Michael, “Studying Public Policy”; Oxford New York University Press, (2009), Third Edition.
7. <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=31422>
8. Deputy of Infrastructure Research and Production Affairs of the Office of Infrastructure Studies,” Review the performance of general environmental policies” (2019) code-250, ID16720. (In Persian)
9. Denhardt, Robert B. “Public administration theory: the state of the discipline”, NJ: (1990) Chatham House Publishers.
10. EPI, Environmental Performance Index, Yale Center for Environmental Law & Policy, Yale University, Center for International Earth Science Information Network, Columbia University, In collaboration with the World Economic Forum, With support from The McCall MacBain Foundation and Mark T. DeAngelis. (2020) epi.yale.edu